

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA FRAZEOLOGIK PARADOKSLARNING LINGVOKULTUROLOGIYASI

Xamidova Sevara Baxtiyorovna,
Jizzax davlat pedagogika universiteti Ingliz tili amaliy kursi kafedrasini mudiri
<https://doi.org/10.53885/edinres.2024.01.1.025>

Annotatsiya: Ushbu maqolada paradox, oksyumoron, antitezalarning orasidagi farqlar ingliz tili va o'zbek tilidagi misollar yordamida lingvokulturologik jihatlari ko'rib chiqildi. Paradokslar adabiyotda va falsafiy texnikada keng tarqalganligi aniqlandi. Misol sifatida Zenonning «Chopqir Axilles» hikoyasi keltirilgan. Bu hikoya uzoq muddatli maqsadga erishish har doim ham eng tezkor yoki eng kuchli bo'lish emasligini o'rgatadi, ba'zan ishni bajarish uchun izchil va qat'iyatli bo'lish muhimroqdir.

Kalit so'zlar: adabiy matn, paradoks, ma'no, lingvokulturologiya

LINGUOCULTUROLOGY OF PHRASEOLOGICAL PARADOXES IN ENGLISH AND UZBEKI

Khamidova Sevara Bakhtiyorovna,
Jizzakh State Pedagogical University The head of the department of practical English language course

Abstract: This article examines the linguistic and cultural aspects of the differences between paradox, oxymoron and antithesis using examples from the Bulgarian language and the Uzbek language. Paradoxes are widespread in literature and philosophical techniques. As an example, Zeno's story "Running Achilles" is given. This story teaches that achieving a long-term goal is not always about being the fastest or the strongest; sometimes it is more important to be consistent and determined to achieve your goal.

Key words: literary text, paradox, meaning, lingua- culture

Аннотация: В данной статье рассмотрены лингвокультурные аспекты различий между парадоксом, оксюмороном и антитезой на примерах из болгарского языка и узбекского языка. Парадоксы широко распространены в литературе и философских техниках. В качестве примера приведен рассказ Зенона «Бегущий Ахиллес». Эта история учит, что для достижения долгосрочной цели не всегда нужно быть самым быстрым или самым сильным; иногда важнее быть последовательным и решительным, чтобы добиться цели.

Ключевые слова: художественный текст, парадокс, смысл, лингвокультурология

Ingliz va o'zbek tillarida o'pkasini qo'ltiq qilmoq, o'pkasi ko'rinadi, o'pkasi yo'q, kallasining qatig'ini chiqarmoq, oyog'ini qo'liga olib qochmoq, bir boshini ikkita qilmoq, boshida danak chaqmoq, boshini emoq, boshini olib chiqib ketmoq, do'ppisini ol desa, kallasini olmoq, dami ichida qoldi, dami chiqmadi, nafasi chiqmadi, jonini hovuchlab, jonini kaftiga olib, joni chiqdi, ichini it tirnadi, ichini edi, ko'zining ola-kulasi chiqib ketdi, ko'zi xonasidan chiqib ketdi, ko'zlari qinidan chiqib ketdi, kshragi tog'day ko'tarildi, miyasini qoqib qo'liga bermoq, og'ziga qarab, payini qirqmoq, pichoq ssyakka etdi, suyak-suyagidan o'tib ketmoq, etidan o'tib ketmoq, terisiga somon tiqmoq, til biriktirmoq, tili bir qarich, tili besh qarich, tili bir quloq, yurakka qilsig'maydi, yurakka qo'l solmoq, yuragidan sidirib tashlamoq, yuragidan urmoq, yuragi yorildi, o'takasi yorildi, yuragini oldirib qo'ymoq, yuragini ochmoq, yuragini siqmoq, yuragini changallab, yurak-bag'ri ezildi, yuragi orqasiga tortib ketdi, yuragi orqasiga urib ketdi, yuragi tars yorilguday bo'ldi, yuragi qon bo'ldi, o'z yog'iga o'zi qovurilmoq, o'zini o'zi eb qo'ymoq kabi idomatik birliklarning semantik mazmunida paradokslar ma'nolar ya'ni zid ma'nolar yotadi.

Paradokslar juda qiziqarli bo'lib, ko'pgina hollarda, ularni aytish oson va darhol paradoksal matnni "hal qilish" uchun urinishga undaydi. Eng qiyin paradokslardan biri bu yolg'onchi paradoksdur.

Tadqiqot ishimiz davomida dunyo tilshunos olimlari tomonidan ziddiyatlilikni anglatuvchi, stilistik vositalardan biri hisoblanadigan, paradoks terminiga berilgan turli xil ta'riflarni, ularning turlarini va paradox matnlarning yasalishi yuzasidan fikr- mulohazalar keltirdik, shuningdek, paradoks - bu bema'ni ko'rinadigan, lekin aslida haqiqat donasiga ega bo'lishi mumkin bo'lgan bayonotdir degan chiroyli ma'no anglatuvchi jumla vujudga keldi. Odatda paradoksal matn bir vaqtning o'zida to'g'ri bo'lishi mumkin bo'lgan ikkita qarama-qarshi bayonotni o'z ichiga oladi.

Ma'lumki, paradokslar ko'pincha adabiyotda haqiqat va voqelik haqidagi umidlarimizni shubha ostiga qo'yadigan qarama-qarshi vaziyatlarni yoki g'oyalarni tasvirlash uchun ishlatiladi.

Misollar bilan tahlil qilar ekanmiz, Zenonning mashhur harakatga oid falsafiy "Chopqir Axilles" hikoyani eslab o'tish muhimdir, bu erda Axilles qay darajada chopqir bo'lmasin va oraliqdagi masofa qancha bo'lishidan qat'i nazar, u hech qachon toshbaqani quvib etolmaydi, — deydi Zenon. Chunki bizning harakat xususidagi tasavvurlarimiz yolg'ondir. Isbot: Axilles toshbaqagacha bo'lgan masofani bosib o'tarkan, bu vaqtda toshbaqa ham yurishdan to'xtamaydi. Bu holat cheksiz davom etishi mumkinligini inobatga olsak, cheksiz masofani bosib o'tish uchun chegarasiz vaqt kerak bo'ladi. Axilles o'zining chaqqonligi tufayli g'alaba qozonishi kutiladi, lekin toshbaqa oxir-oqibat g'alaba qozonadi. Zenon bu borada shunday farazni ilgari suradi: "Tasavvur qiling: harakatdagi jism olg'a borarkan, qarshisidagi havoni ham oldinga itaradi. Demakki, u xuddi tiqin (porshen) kabi ro'parasida uchragan barcha buyumlarni ham ilgari surib ketaveradi." Bundan ko'rinib turibdiki, Axilles ham toshbaqaga yaqinlasha borib, uni ozgina bo'lsa-da, oldinga itaradi. Axilles qanchalar tez yugursa, toshbaqaga shuncha kuchli ta'sir etadi. Natijada toshbaqa hamma vaqt Axillesdan ilgarida ketaveradi.

Bu hikoya bizga uzoq muddatli maqsadga erishish har doim ham eng tezkor yoki eng kuchli bo'lish emasligini o'rgatadi; ba'zan ishni bajarish uchun izchil va qat'iyatli bo'lish muhimroqdir.

Tadqiqotlarimiz jarayonida uchratdikki, paradoks syujet haqidagi yashirin haqiqatlarni ham ochib berishi mumkin:

"Imperatorning yangi kiyimlari" haqidagi klassik hikoyada behuda imperator aldanib, uning ustida kiyim-boshi bo'lmasa-da, eng chiroyli kiyimlarni kiyadi deb o'ylaydi.

Bu hikoyaning yashirin haqiqati shundaki, odamlar odatda noto'g'ri yo'l tutgan bo'lsalar ham, hokimiyat arbobiga qarshi chiqishni istamaydilar.

Darhaqiqat, paradoksal matndan xarakter haqidagi ma'lumotni ochish usuli sifatida ham qo'llanilishi mumkin:

Masalan, Gamletning mashhur "Mehribon bo'lish uchun shafqatsiz bo'lishim kerak" paradoksi shuni ko'rsatadiki, u otasining amakisi Klavdiy tomonidan o'ldirilgani uchun o'ch olish onasiga nisbatan mehribonlik ekanligini his qiladi, lekin bu uning hayotiga fojia olib keladi, chunki u endi unga uylangan.

Umuman olganda, paradokslar o'ziga qarama-qarshi bo'lib tuyuladigan bayonot bilan belgilanishi mumkin, ammo shunga qaramay, o'quvchini nafaqat matndagi so'zlarni o'qish, shu bilan birga bu haqda o'ylashga ham majbur qiladi.

Ziddiyatni anglatuvchi, stilistik vositalardan biri bo'lgan paradoksnings qo'llanishi yuzasidan, quyidagicha xulosaga kelindi, ya'ni paradoks - odatda yozuvchilar tomonidan dramatik yoki ritorik ta'sir qilish uchun o'quvchini dunyomiz haqida chuqurroq o'ylashga undash uchun ishlatiladi.

Yana bir misol keltirar ekanmiz, "Yagona doimiy – o'zgarish" iborasi paradoks, ammo "Bu achchiq shirin edi" degan qarama-qarshi gap o'rniga oksimorongga asoslanganligini guvohi bo'lishimiz mumkin.

Darhaqiqat, o'quvchilarda bir savol tug'ilishi mumkin. Ziddiyatlikni ifodalovchi stilistik vositalardan oksyumoron, antiteza va paradokslar o'rtasidagi farq nima? Tadqiqot ishimizning dastlabki boblarida oksyumoron yuzasidan batafsil ma'lumot keltirganmiz. Ushbu bobda O'zbek tilshunoslarining fikrlarini keltirishni va misollar yordamida aniqlik kiritishni joiz

deb bildik.

O'zbek tilshunoslari tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, zidlikni ifodalovchi stilistik vositalar borasida turlicha fikr-mulohazalar mavjud. Tilda zid ma'noli so'zlarning mavjudligi badiiy nutqning ifodaliligi, ekspressivligi, ta'sirchanligini ta'minlashda qulay vositalardan sanaladi. Sharq badiiy adabiyotida qadimdan tildagi mavjud bu kabi ifoda imkoniyatidan keng foydalanib kelingan. Ta'kidlash joizki, "shoir uchun juda zarur bo'lgan badiiy sa'natlardan biri tazoddir. Bu san'at yana mutobaqa, tiboq, tatbiq, muttazod, ittizod va takofu deb ham ataladi. Ushbu badiiy san'at turi zid ma'noli so'zlardan foydalanish bilan karakterlanadi"

Abu Abdulloh al-Xorazmiy o'zining badiiyat ilmi istilohlari tadqiqiga bag'ishlangan "Mafotih al-ulum" asarida mutobaqa atamasiga shunday izoh beradi: "mutobaqa so'zi tobaqa fe'lidani olingan bo'lib, muannas "tuya orqa oyog'ini o'zining oldingi oyog'ining iziga qo'yib yurdi, ma'nosini beradi", biroq, Yevropa filologik an'anasiga ko'ra, bu badiiy sa'nat "antithesis" antiteza deb yuritiladi. Badiiy asar tilining sifati, aniqligi, ifodaliligi, ta'sirchanligini ta'minlashga xizmat qiladigan zidlantirish, qarshilantirish san'atidan foydalaniladi. Zid ma'noli so'zlarni yonma-yon qo'llash orqali tushunchalar, belgilar, holatlar, obrazlar zidlantiriladi. Odatda, lisoniy-kontekstual yoki nutqiy zid ma'noli so'zlar o'ziga xos tarzda farqlanadi. Masalan:

- Eski qishloqqa yangi odat (maqol).
- A new habit to the old village. Ushbu misoldagi o'zbek tilida eski – yangi, ingliz tilidagi tarjimada new-old so'zlari bir biriga ziddir va maqoldagi aniqlikni, ta'sirchanlikni oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

- Hali ancha balandda bo'lsa ham uning kamolidan zavoli yaqinroq ekani ko'rinib turardi. Ushbu gapda kamol – zavol so'zlari bir-biriga zidlash orqali, matndagi melodika ta'minlangan.

- Shuncha er qo'ldan chiqqan bo'lsa, uning baravariga qancha davlat qo'lga kirgandir, buni xudo biladi-yu xudoning sevimli bandasi qora ko'z Miryoqub biladi (Cho'lpon).

Ba'zan mahoratli yozuvchilar qahramonlar ruhiyatidagi kontrastlikni bo'rttirib tasvirlash maqsadida muayyan bir kontekstual sinonimik qatordagi bir necha so'zga birdaniga zidlantiradilar. Masalan:

"U vaqtda o'zi – kuldi, ochildi, quvondi, gerdayib, osmondan qarab qadam bosdi. Xadichaxon esa ezildi, kuydi, o'rtandi, xo'rlanib-xo'rlanib, achchiq-achchiq yig'ladi (Cho'lpon)". Quyidagi misolda birgina so'z emas, balki uyushiq bo'lakli so'zlar qatorlari kuldi, ochildi, quvondi, gerdayib, osmondan qarab qadam bosdi- ezildi, kuydi, o'rtandi, xo'rlanib-xo'rlanib, achchiq-achchiq yig'ladi o'zaro zidlikni hosil qilib, matnning impressivligini oshirib, o'quvchida katta taassurot uyg'otadi.

Kontekstual antonimlardan badiiy asarda tasvirning ta'sirchanligini oshirish maqsadida foydalaniladi:

U mushtdek yurakni qoyadek dard bosib turibdi, deb yursa bu vujudga vulqon kuch topayotgan ekan (T.Malik) – bu nutqiy parchada mushtdek va qoyadek so'zlari "kichik" va "katta" ma'nolarini ifodalab, antonimik munosabatga kirishgan. Zid ma'nolilikni barqaror birikmalarda ham ko'plab kuzatishimiz mumkin. Shuningdek:

a) iboralarda: Ko'kka ko'tarmoq-erga urmoq; Yuzi yorug' -yuzi shuvut; Ko'ngli oq-ichi qora; Ko'ziga issiq ko'rinmoq-k'ziga sovuq ko'rinmoq

b) so'z va ibora o'rtasida: Leksik-frazeologik zid ma'nolilik; Xasis qo'li ochiq; Xafa – og'zi qulo'ida

s) maqol va matallarda: Kattaga hurmatda bo'l, kichikka izzatda; Yaxshidan ot qoladi, yomondan dod; Osmon yiroq – er qattiq

d) hikmatli so'zlarda: Bilmaganni so'rab o'rgangan – olim, orlanib so'ramagan – o'ziga zolim.

Ma'lumki, ingliz tili adabiyotida antiteza (antithesis- qarama-qarshi qo'yish, zidlash) badiiy san'ati keng qo'llanilib, u " mantiqiy jihatdan qiyoslanuvchi fikr, tushuncha, sezgi va timsollarni qarama-qarshi qo'yish, zidlash hodisasidir" . Voqea-hodisalar mohiyatidagi ziddiyatni to'liq bayon etish maqsadida asosan, badiiy nutqda zid ma'noli qo'shimchalar, zidlovchi bog'lovchilar, so'z va iboralardan foydalaniladi. Badiiy matnni lisoniy jihatdan

tahlil qilishda zidlantirishdan yozuvchining ko‘zda tutgan maqsadi nima ekanligini aniqlash talab qilinadi. Yozuvchining mahorati zidlantirilayotgan voqeliklar uchun tanlangan ifoda materialida yanada aniq ko‘rinadi:

Noningni yo‘qotsang yo‘qot, nomingni yo‘qotma! (O‘.Hoshimov).

Ushbu misolda muallif bir-biriga aloqasi bo‘lmagan ikkita tushunchani qarama-qarshi qo‘ygan: non - nom. Aslida, non hayotning, tiriklikning ajralmas bo‘lagi. Bir parcha non topib eyish uchun odamzod mehnat qiladi, ter to‘kadi. Ammo hayotda o‘sha bir parcha nonni topaman deb o‘z nomiga, sha‘niga dog‘ tushirayotganlar ham uchrab turadi.

Adabiyotshunoslik sohasida oksyumoron deb ataluvchi hodisada ham mantiqan biri ikkinchisini inkor etadigan, bir-biriga mazmunan zid bo‘lgan ikki tushunchani ifodalovchi s‘zlar o‘zaro qo‘shib qo‘llaniladi. Oksyumoron (grekcha so‘z bo‘lib “o‘tkir lekin bema‘ni”) degan ma‘noni bildiradi. Ular ayrim adabiyotlarda “okkazional birikmalar, noodatiy birikmalar” yoki “g‘ayriodatiy birikmalar” deb ham yuritiladi. Bunday birikmalar individualligi, yangiligi, ko‘nikilmaganligi va oxoriligi bilan tasvir ifodaliligini ta‘minlaydi. Masalan:

- Sokin hayqiriq (M.Ali), otashin muz, yong‘inli daryo, so‘qir lomakon, qora nur, yalong‘och shuur, yaxlagan sarob (R.Parfi).

Matnda qo‘llanilgan oppoq tun, so‘zsiz suhbat kabi so‘z birikmalar oksyumoronga misol bo‘lib, tunning oq bo‘lmasligi yoki so‘zga ega bo‘lmagan suhbatning yo‘qligi shundan dalolat beradiki, oksyumaron bir-biriga zid ma‘noga ega bo‘lgan so‘zlarning birikma tarzida ifodalanishi bilan xarakterlanadi. Bunday g‘ayriodatiy birikmalar antitezaning bir ko‘rinishi sifatida talqin qilinadi. Garchi, istalgan ikki so‘zni biriktirish orqali oksyumaron yuzaga kelavermaydi. Bunday birikmalar yozuvchining badiiy tafakkur mahsuli hisoblanadi. Shuning uchun g‘ayriodatiy birikmalarni mantiqsizlik bilan bog‘lash mumkin emas. Ularga estetik hodisa sifatida yondashish zarur. Shu o‘rinda savol tug‘iladi: O‘zaro bog‘lanmaydigan so‘zlarni bog‘layotgan kuch nimada? Ularning birikib, badiiy effekt berishi uchun qanday ifoda imkoniyati mavjud? Yozuvchining bunday “maromsiz” birikmalar yaratishga nima majbur qildi? Kabi savollar bilan mazkur hodisa mohiyatiga kirib borish mumkin.

Paradoks mantiqiy bayon sifatida yoziladi. Biroq, bayonot elementlari o‘zlariga zid ko‘rinadi yoki bu taklifni ehtimoldan yiroq qiladi. Paradoks vaziyatni keltirib chiqaradi. Paradoks- bu odatda jumla yoki bir nechta jumlar bo‘lib, ikkita voqea bir biriga o‘xshab ko‘rinmaydigan vaziyatni ko‘rsatadigan atama sifatida qabul qilinadi. Oksyumaron paradoksal xususiyatga ega, ammo u nutq figurasi (figure of speech) bo‘lib, vaziyat yoki hodisa emas va odatda atigi ikkita atamadan iborat. Ularni ajratish uchun paradoksni voqea yoki vaziyat, oksyumaronni esa nutq figurasi deb hisoblash o‘rinlidir.

Paradoks - bu yozuvchi muayyan vaziyatning o‘ziga xos xususiyatlarini aks ettirish uchun foydalanadigan vositadir. Paradoks tinglovchilarni u taqdim etayotgan vaziyat haqida chuqur mulohaza yuritishga undaydi. Paradoksdagi vaziyat qarama-qarshi bo‘lganligi sababli, q‘shimcha tushunish uchun o‘qishda pauza keltirib chiqadi. Matnda paradoks vositasi qo‘llanilgani sababli, o‘quvchidan beixtiyoriy ravishda bu haqida bir muddatga tafakkur ila talqin etib, ligvokultrologik jihatdan mohiyatini anglash talab etiladi. Bu odatda qiziqarli kontseptsiya yoki g‘oyani taqdim etish yoki to‘g‘ridan-to‘g‘ri fikr bildirmasdan bayonot berish usulidir. Paradoksal ravishda u faqat yozuvchi ma‘lum bir nuqtai nazarni yoki sharhni bildirishni xohlaganda qo‘llanishi kerak. Bundan tashqari, paradoks tomoshabinlarni to‘xtatish va o‘ylashga majbur qiladi, shu sababli ham, undan faqat maqsad bilan bevosita bog‘liq bo‘lganda foydalanish kerak.

Shu o‘rinda misol tariqasida Suqrotning mashhur paradoksini keltirishni joiz topdik. O‘zining cheksiz so‘roq qilish usulidan foydalangan holda, Suqrot tez orada aslida hech kim o‘zlari bilgan, da‘vo qiladigan narsalar to‘g‘risida- san‘at, axloq, siyosat, adolat, o‘zlik yoki bizni o‘rab turgan dunyoning asl tabiati to‘g‘risida hech narsa bilmasligini aniqladi. U shunday qilib, Platon (Aflotun) ning “Apologiya” (Suqrotni himoya qilish) asarida yozilganidek, Delfiyaruhoniysi (folbini) o‘zining donoligi to‘g‘risida to‘g‘ri qaror qilgan bo‘lishi mumkin degan xulosaga keladi: “Men ketayotganimda, o‘zim haqida o‘ylardim, men bu odamdan ham donoman. Ehtimol, ikkalamiz ham olijanob va yaxshi narsalarni bilmaymiz, lekin u

bilmaganida biron narsani biladi deb o'ylaydi, men esa, men bilmaganim kabi, bilaman deb o'ylamayman ham. Men bu narsada u bilan bir oz donoroq bo'lishim mumkin, men bilmagan narsani bilaman deb o'ylamayman ham." Boshqacha qilib aytganda, Suqrot o'zini o'zi gapiradiganlardan ko'ra dono deb biladi, chunki ulardan farqli o'laroq u o'zining johilligini tan oladi. Ushbu fikr paradoksal bayonot bilan qamrab olingan: "I know that I know nothing" (Men hech narsani bilmasligimni bilaman). Manbalarning ta'kidlashicha, Suqrotning mashhur paradoksi sifatida tanilgan bu jumla Suqrot aytgan so'zlar emas, balki yuqorida bayon qilingan Aflotunning "Apologiya" dan olingan degan fikrlar mavjuddir. Nima bo'lishidan qat'iy nazar, bu bilimlar nazariyasi bilan bog'liq falsafaning bo'limi – epistemologiya (falsafaning bilim va ishonch tabiati, uslublari, cheklovlari va qiymatlarini o'rganuvchi sohasidir) uchun muhim paradoksal bayonot hisoblanadi. Suqrot tamonidan aytilgan, paradoksni o'z ichiga qamrab olgan munozarasi biz bilgan narsalar to'g'risida chuqur shubhaga, noaniqlikka sabab bo'lmoqda - inson bilimlari poydevori oxir-oqibat urf-odat va urf-odatlardan boshqa narsalarga asoslanganmi yoki yo'qmi degan noaniqlik.

Binobarin, ilmiy izlanishlarimiz shuni ko'rsatadiki, stilistik vositalardan biri bo'lgan paradoksning paydo bo'lishi va qo'llanilishi bir necha ming yillik tarixga egadir. Yuqorida keltirib o'tganimizdek Yunon faylasufi Suqrotning mashhur paradoksal fikri hanuzgacha o'z qiymatini yo'qotmagan holda, insonlarni o'sha bayonotning ma'nosini anglash uchun falsafiy jihatdan tafakkur qilishga undaydi, turli-tuman fikrlarning voqelikka muvofiq bo'lishini, bular haqiqatmi yoki xato, chinmi yoki yolg'on ekanligini belgilashda o'z ifodasini topadi.

Ma'lumki, har bir sohada badiiy-stilistik vositalardan biri bo'lgan paradokslarni uchratishimiz mumkin, yuqoridagi misolni fikrimizning dalili desak mubalog'a bo'lmas, fikrimizning davomiyligi sifatida zidlikni ifodalovchi paradoksning tarjimashunoslik sohasida tutgan muhim roli borasida so'z borar ekan: buyuk nemis shoiri Ioxan Volfgang Gyote ta'riflaganidek, "Uilyam Shekspir bepoyon" – uning merosi, mana, to'rt asrdiki dunyo xalqlarini o'ziga rom qilib kelmoqda. Vatanimiz O'zbekistonda ham Uilyam Shekspir nomi, uning mashhur asarlari kitobxon va hamda tomoshabinlar qalbidan chuqur joy olgan. O'tgan sakson yil ichida Shekspir yaratgan shoh asarlarining qariyb barchasi tilimizga o'girilib, qator nashrlarda kitobxonlarimizga tortiq etildi, chunonchi Shekspirning shoh asari "Hamlet" tarjimasida so'z borar ekan, ushbu asarda qo'llanilgan paradoksning o'zbek tarjimonlari tamonidan o'girilgan tarjimalari turlicha ko'rinishda ekanligiga guvoh bo'lamiz. Masalan: asliyatda "To be, or not to be: that is the question" paradoks bilan boshlanuvchi hayajonli monolog Cho'lpon tarjimasida "Yo hayot, yo o'lim, masala shunda"; M.Shayxzoda tarjimasida esa "Tirik qolmoq yo o'lmoq? Shudir masala!" tarzida jaranglaydi. Jamol Kamol uni "Yo hayot, yo momot: masala shundoq" deb o'giran. Shekspirning ushbu mashhur asarida keltirilgan "To be, or not to be" jumalari zidlik ma'noni anglatib, ta'sirchanlikni oshiradi va o'quvchini chuqur mulohaza etishga ma'jbur etadi. Paradoksni asliyatdagi varianti bilan solishtirganimizda, tarjimalarda xam ushbu zidlikni ifodalovchi vosita saqlangan holda tarjima etilganini ko'rishimiz mumkin. Masalan: "Yo hayot, yo o'lim" (Cho'lpon), "Tirik qolmoq yo o'lmoq" (M.Shayxzoda), "Yo hayot, yo momot" (Jamol Kamol) tarjimalardagi jumlar o'zaro zid ma'no anglatib, uni talqin etish uchun mutolaa etuvchidan ziyraklikni talab etadi.

Xulosa qilib aytganda, paradoks bu o'zining ko'rinishida mantiqan ziddiyatli, bema'ni yoki an'naviy g'oyaga qarshi tuyiladigan, ammo biron bir tarzda talqin qilinadigan bo'lib chiqadigan va o'quvchini innovatsion uslubda fiklashga majbur qiladigan bayonotligi bilan boshqa stilistik vositalardan ajralib turadigan vositadir. Bu shunday tez-tez uchrab turadigan aql - idroklilikning komponentidir. Ma'lumki, Irlandiyalik yozuvchi Oskar Uayld paradokslardan yuqori darajada foydalanganligi bilan ajralib turadi, u o'zining "The Picture of Dorian Gray" (1890) (Dorian Greyning sur'ati) nomli asarida paradoksga quyidagicha ta'rif keltiradi "Hayriyatki, paradokslardan foydalanish texnikasi – bu haqiqat yo'lidir. Haqiqatni sinab ko'rish uchun biz uni mahkam arqonda ko'rishimiz kerak. Agar haqiqat akrobatlarga aylanganda, biz ularni hukm qilishimiz mumkin." Paradoksdan mohirona o'z asarlarida qo'llagan va uning rivojlanishiga o'z hissasini qo'shgan ingliz yozuvchisi Oskar Uayldning paradoks haqida bildirgan ushbu fikrlari tahsinga sazovordir. Uni talqin etayotib naqadar ajoyib ekanligiga va paradokslarni haqiqat ekanligini anglash uchun o'sha haqiqatni akrobat

bo'lishini, agarda havaskor bo'lsa arqondan tushib ketishini, ya'ni paradoksga chiqarilgan hukm yolg'onga aylanishi mumkinligini anglashimiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR VA INTERNET SAYTLAR

1. Философский энциклопедический словарь. Москва, 1983. -447с.
2. Lacey A.R. A Dictionary of Philosophy-3rdedn, Department of Philosophy, King's College, University of London, 1996.- P.386 .
3. Абдурахмонов Х. Махмудов Н.Сўз эстетикаси. – Тошкент.:Фан,1981.-Б.38-37
4. Зиёвуддинова Ш. Абу Абдуллоҳ ал-Хоразмийнинг “Мафотиҳ ал-улум” асарида поэтика. – Тошкент.: ТДШИ,2001.-Б.57
5. Йўлдошев М. Исоқов З. Ҳайдаров Ш.Бадий матннинг лисоний таҳлили.- Тошкент.:А.Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси нашриёти,2010.- Б.111
6. Холбеков М.Н.Таржимашунослик ва таржима танқиди.Тошкент.: “Наврўз” нашриёти, 2014.- Б.102
7. Йўлдошев И. Муҳаммедова С. Холмонова З. Мажидова Р. Султонова Ш. // Дарслик // Мутахасисликка кириш (Тилшуносликка кириш) – Т.: “Баркамол файз медиа ”, 2018. – Б.328
8. Xamidova.S.B. Paradoks tarjimalaridagi leksik muammolar//FARS Internatioanal Journal of Education, Social Science and Humanities – Finland, 2022. Volume-10. Issue-12. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7477902>
9. Xamidova S.B.Paradoksning lingvistik xususiyatlari //Research And Education, ISSN: 2181-3191 Volume 2 | Issue 4 | 2023 Scientific Journal Impact Factor 2023: 5.789 <http://sjifactor.com/passport.phpid=22258.560-566>.
10. Khamidova S.B. Problems of Paradox Translation //Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal – Jizzax, 2022. - № 4. – P. 488-498 (Impact Factor (2022):6.704).
11. Khamidova S.B. Lexical, semantic and typological aspects of the translation // Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal – Jizzax, 2022. - № 3. – P. 119-132 (Impact Factor (2022):6.704).
12. Xamidova C.B. Paradoksning tadrijiy etimologik xususiyatlari// Xorazm Ma'mun Akademiyasi Axborotnomasi – Xiva, 2021.- № 8. –Б.311-316